
Νομικά συστήματα ρυθμίσεων των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων

της κ. Σόνιας Μαστρογαμβράκη - Τσίτση*

Η νομική ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του οικογενειακού δικαίου. Το σύστημα που ισχύει νόμιμα σήμερα στην Ελλάδα βασίζεται στην περιουσιακή αυτοτέλεια των συζύγων άρθρ. 1397 ΑΚ, το οποίο ορίζει με την επιφύλαξη των διατάξεων που ακολουθούν, ο γάμος δεν μεταβάλλει την περιουσιακή αυτοτέλεια των συζύγων. Το σύστημα αυτό ανταποκρίνεται στο φιλελεύθερο καθεστώς του γάμου και αρμόζει στη σύγχρονη αντίληψη για το γάμο και για το διαζύγιο καθώς και ουσιαστική ένταξη στην αρχή της ισότητας των δύο φύλων. Παράλληλα με το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων ισχύει στον ΑΚ και το σύστημα της κοινοκτημοσύνης άρθρ. 1403 ΑΚ υπό τον όρο επιλογή κοινοκτημοσύνης. Κοινοκτημοσύνη είναι ένα σύστημα κοινωνίας των συζύγων κατά ίσα μέρη σε περιουσιακά τους στοιχεία χωρίς δικαιώμα διάθεσης από τον καθένα τους του ιδανικού του μεριδίου. Εις το άρθρ. 1403 ΑΚ όπως διατυπώθηκε δια του άρθρου 15 του Ν. 1329/1983 το οποίο ανηκατέστησε το άρθρ. 1402 του παλαιού ΑΚ της 15-3-1940 περί γαμικού συμφώνου ορίζεται ότι οι σύζυγοι μπορούν πριν από το γάμο ή κατά την διάρκειά του να επιλέγουν με σύμβαση για την ρύθμιση των συνεπειών του γάμου στην περιουσιακή κατάσταση αντί για το σύστημα που προβλέπεται από τα άρθρα 1397 (σύστημα περιουσιακής αυτοτέλειας) έως 1402 το σύστημα της κοινωνίας (κοινοκτημοσύνης μεταξύ των).

Μία σημαντική διαφορά παρατηρούμε συγκρίνοντας τις σχετικές διατάξεις του παλαιού ΑΚ της 15-3-1940 με τον νέο νόμο του άρθρ. 15 του 1329/1983 περί κοινοκτημοσύνης. Στο άρθρο 1402 περί γαμικού συμφώνου οι σύζυγοι (μελλοντικοί) ηδύναντο **δια συμβάσεως προ του γάμου** να κανονίζουν τας ένεκα του γάμου περιουσιακά αυτών σχέσεις ενώ εις το άρθρ. 1403 περί επιλογής κοινοκτημοσύνης το οποίο αντικατέστησε το άρθρ. 1402 περί γαμικού συμφώνου οι σύζυγοι μπορούν πριν από το γάμο ή **κατά την διάρκειά του** να επιλέγουν με σύμβαση για την ρύθμιση των συνεπειών του

γάμου στην περιουσιακή του κατάσταση αντί για το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας, το σύστημα της κοινοκτημοσύνης. Στην πράξη συμβάσεις μεταξύ των συζύγων περιβεβλημένες τον συμβολαιογραφικόν τύπον δεν είναι συνήθεις, διότι η συναισθηματική σχέση των συζύγων, η μεταξύ τους καλή πίστη καθώς και η αμοιβαία κατανόηση και στοργή απορροφά κάθε περαιτέρω ενέργεια. Όταν όμως η συναισθηματική σχέση νοσεί και ειδικά κάτω από τις σημερινές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες εκείνη η οποία πλήττεται είναι η γυναίκα, διότι εκείνος που συμμετέχει στην οικονομική ζωή του τόπου

είναι ο άνδρας ενώ μόνον το 1/3 του γυναικείου πληθυσμού συμμετέχει στην παραγωγή οικονομικών αγαθών. Κάτω από το ισχύον σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας και το εκ παραλλήλου αποδεκτόν σύστημα της κοινοκτημοσύνης και εν αναφορά προς την σημερινή πραγματικότητα οι γνώμες δίστανται. Κατόπιν τούτου τίθεται το ερώτημα ποία τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του ενός ή του άλλου συστήματος κατά πόσον ωφελούν ή πλήττουν το υποαπασχολούμενον ανθρώπινον τμήμα του γυναικείου πληθυσμού.

Ποία τα πλεονεκτήματα και ποία τα μειονεκτήματα του συστήματος της περιουσιακής αυτοτέλειας και της κοινοκτημοσύνης των συζύγων

1. Το κυριότερο πλεονέκτημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων είναι ότι κάθε σύζυγος διαθέτει και διαχειρίζεται ότι του απομένει μετά την συνεισφορά του στα βάρη του γάμου με την πεποίθηση ότι ανήκει στην ιδιωτική του σφαίρα σαν ανε-

ξάρτητου ανθρώπου, χωρίς όμως να αποκλείεται η δυνατότητα στους συζύγους να ζουν αν το επιθυμούν και σε καθεστώς πλήρους κοινοκτημοσύνης.

2. Η εφαρμογή του συστήματος της περιουσιακής αυτοτέλειας έρχεται και σε πλήρη αρμονία με την διεκδικούμενη ίση αντιμετώπιση των εξώγαμων παιδιών με τα νόμιμα. Πραγματικά η εμφάνιση εξώγαμου παιδιού του άνδρα συνήθως συζύγου μόνο συναισθηματική διατάραξη θα γεννά στην σύζυγο. Θα έχει όμως η γυναίκα την βεβαιότητα ότι η οικονομική εξίσωση των εξωγάμων με τα νόμιμα παιδιά δεν θα έχει επιπτώσεις

στην περιουσία που η ίδια δημιούργησε στην διάρκεια του γάμου και την οποία θα έχει κάθε δικαίωμα να μεταβιβάσει μόνο στα δικά της παιδιά.

3. Το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας είναι το πιο κατάλληλο για τη νομική ένωση δύο ανθρώπων ίσων και ανεξάρτητων. Είναι όμως οι σύζυγοι ίσοι και ανεξάρτητοι υπό το καθεστώς αυτού του συστήματος λαμβανομένων υπόψη και των κρατουσών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών; Η απάντηση είναι αρνητική. Διότι η γυναίκα που είναι σύζυγος και μητέρα αδυνατεί να είναι ίση με τον σύζυγό της όσο ασχολείται αποκλειστικά

* Η κ. Μαστρογαμβράκη είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας Θεσ/νίκης

αυτή με την ανατροφή των παιδιών και με την φροντίδα του συζυγικού σπιτιού. Αλλά και όταν η έγγαμη γυναίκα έχει επαγγελματική δραστηριότητα, όσο ο άνδρας αρνείται να μοιραστεί μαζί της τις ευθύνες της ανατροφής των παιδιών και του σπιτιού βρίσκεται πάντα διασπασμένη μεταξύ των ευθυνών αυτών και του επαγγέλματος, έχει μειωμένη απόδοση στο επάγγελμα και συνεπώς αδυναμία οικονομικής ανεξαρτησίας. Συγχρόνως όμως η γυναίκα με την πλήρη ανάληψη των ευθυνών της ανάπτυξης των παιδιών και την διεύθυνση του ενός σπιτιού συμβάλλει στην δημιουργία της περιουσίας του άνδρα, η οποία πραγματικά κατά ένα μεγάλο ποσοστό σχηματίζεται από την γυναίκα.

Με γνώση της πραγματικότητας αυτής, αλλά και για κάθε περίπτωση που ο ένας από τους δύο συζύγους πρόσφερε στην διάρκεια του γάμου αναλογικά περισσότερο και συνετέλεσε έτσι στον σχηματισμό της περιουσίας του άλλου ο νέος νόμος του οικογενειακού δικαίου με το άρθρο 1400 και υπό τον όρον **Αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα** ορίζει αν ο γάμος λυθεί ή ακυρωθεί και η περιουσία του ενός συζύγου έχει, από το τέλος της γάμου, αυξηθεί ο άλλος σύζυγος εφόσον συνέβαλε με οποιοδήποτε τρόπο στην αύξηση αυτή δικαιούται να απαιτήσει την απόδοση του μέρους της αύξησης το οποίο προέρχεται από την δική του συμβολή. Τεκμαίρεται ότι η συμβολή αυτή ανέρχεται στο 1/3 της αύξησης εκτός αν αποδειχθεί μεγαλύτερη ή μικρότερη ή καμία συμβολή.

Η παράγραφος αυτή εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση διάστασης των συζύγων που διήρκεσε περισσότερο από 3 χρόνια.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, προϋποθέσεις εφαρμογής αυτής της διάταξης είναι: α) λύση του γάμου με θάνατο ή διαζύγιο ή ακύρωση του γάμου ή τριετής διάσταση των συζύγων, β) αύξηση της περιουσίας του άλλου συζύγου (υποχρέου) κατά την διάρκεια του γάμου, γ) συμβολή του δικαιούχου συζύγου στην αύξηση της περιουσίας του άλλου (υποχρέου) και δ) μη επιλογή παρά των συζύγων του κατά τα νέα άρθρα 1403-1415 συστήματος κοινοκτημοσύνης. Συνεπώς για τον υπολογισμό των αποκτημάτων το άρθρο 1400 Α.Κ. θέτει δύο κρίσιμα χρονικά σημεία, δηλ. το χρόνο τελέσεως και τον χρόνο λύσεως ή ακυρώσεως του γάμου. Πριν λυθεί ή ακυρωθεί ο γάμος ή πριν συμπληρωθεί Ζετία — όρος απαραίτητος για την γέννηση της αξίωσης — υφίσταται υπέρ του κάθε συζύγου μία προδοκία δικαϊώματος για την παράδοση σ' αυτόν του μέρους της επαύξησης της περιουσίας του άλλου συζύγου, η οποία προήλθε από την δική του συμβολή.

Στην αμφισβήτηση που είχε δημιουργηθεί κατά πόσον η διάταξη του άρθρου 1400 Α.Κ. αφορά και περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 1329 του 1983 εφόσον ο γάμος δεν είχε λυθεί ή ακυρωθεί μέχρι τότε εδόθη απάντηση καταφατική με την παρ. 2 του άρθρ. 12

της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του μηνός Οκτωβρίου 1986.

Το σύστημα της κοινοκτημοσύνης των αποκτηθέντων στη διάρκεια του γάμου με κοινή διαχείριση της οικογενειακής περιουσίας φαίνεται κατ' αρχήν πιο δίκαιο για την γυναίκα, γιατί όπως αναλύθηκε σπάνια η σύζυγος είναι ανεξάρτητη και ίση με τον άνδρα-σύζυγο της.

Η γυναίκα πράγματι μετά το διαζύγιο όπως ισχυρίζονται οι οπαδοί του συστήματος της κοινοκτημοσύνης δεν θα βρεθεί σε πλήρη οικονομική αδυναμία αφού θα αποκτήσει κατ' αρχήν την μισή από την περιουσία που δημιουργήθηκε στην διάρκεια του γάμου και στο σχηματισμό της οποίας συνέβαλε. Η εφαρμογή όμως δεν είναι πιο πάνω συστήματος ουσιαστικά θα λειτουργήσει σε βάρος της γυναίκας, θα οδηγήσει συχνά σε άδικα αποτελέσματα. Πραγματικά σύζυγοι των οποίων τα εισοδήματα δεν είναι εμφανή, όπως ελεύθεροι επαγγελματίες, επιχειρηματίες και λοιπά εύκολα θα διασώζουν μεγάλο ποσοστό των κεφαλαίων τους με συνέπεια να πλήττονται από τη διανομή της περιουσίας μόνον μισθοσυντηρητοί και χαμηλών εισοδημάτων σύζυγοι, οι οποίοι θα αδυνατούν με νομιμοφανείς τρόπους να αποκρύψουν περιουσιακά στοιχεία. Συγχρόνως ο αδύνατος οικονομικά σύζυγος δεν θα μπορεί να ανταπεξέλθει στον δικαστικό αγώνα για την διεκδίκηση του νομίμου μεριδίου του από την οικογενειακή περιουσία. Τα άδικα αποτελέσματα του συστήματος της κοινοκτημοσύνης θα λειτουργήσουν και σε βάρος οποιουδήποτε συζύγου, ανεξάρτητα από φύλο. Η γυναίκα θα παίρνει το μισό της περιουσίας που αποκτήθηκε μετά τον γάμο, είτε εργάζεται επαγγελματικά είτε όχι. Εξάλλου σύζυγος που είχε πριν από τον γάμο περιουσία θα εμποδίζει νόμιμα τον άλλο να γίνει οικονομικά ανεξάρτητος αφού ότι αποκτά ο άλλος κατά την διάρκεια του γάμου θα είναι κοινό.

Τα άδικα αποτελέσματα της κοινοκτημοσύνης γίνονται σαφέστερα σε κάθε περίπτωση που ο ένας από τους δύο συζύγους εργάζεται και προσφέρει καταφανώς περισσότερα από τον άλλο, όπως η αγρότισσα σύζυγος και μητέρα με σύζυγο ανεπάγγελτο, αλλά και ο τεχνίτης βαρέος και ανθυγεινού επαγγέλματος με σύζυγο μη επαγγελματικά εργαζόμενη και άτεκνη.

Η κοινοκτημοσύνη των αποκτωμένων ενώ ζητείται για προστασία κυρίως της συζύγου που είναι μόνον οικοκυρά ακριβώς στην περίπτωση αυτή θα λειτουργήσει αρνητικά. Πραγματικά ακριβώς τότε η σύζυγος θα αδυνατεί ακόμη και εκ των πραγμάτων να διαχειρισθεί από κοινού με το σύζυγό της την σχηματιζόμενη κατά την διάρκεια του γάμου περιουσία αφού λόγω της κοινωνικής απομόνωσής της η διαχείριση θα γίνεται μοιραία από τον εργαζόμενο εκτός σπιτιού άνδρα σύζυγο.

Αλλά και η εργαζόμενη επαγγελματικά σύζυγος θα δει την θέση της να χειροτερεύει αφού σε μία περίοδο, που θα μπορεί να διαχειρίζεται η ίδια το μισθό της, ουσιαστικά

δεν θα μπορεί να το κάνει ούτε για ότι της απομένει από τις αποδοχές της μετά την συνεισφορά της στα βάρη του γάμου. Θα φαίνονται πια σαν χωρίς αντικείμενο πολλές σημερινές σωστές γυναικείες διεκδικήσεις, όπως το αίτημα για χωριστή φορολογική δήλωση των συζύγων, για ατομική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, για υποχρεωτική ασφάλιση και καταβολή μισθού στην σύζυγο που εργάζεται στην επιχείρηση του συζύγου και που τώρα συγκαταλέγεται στα βοηθούτα και μη αμειβόμενα μέρη της οικογένειας.

Η εφαρμογή του συστήματος της κοινοκτημοσύνης των αποκτημάτων θα υπονομεύσει μόνιμα την αρμονική συμβίωση των συζύγων, αφού ακριβώς τη στιγμή που καταργείται η προίκα θα δοθεί αφορμή για έντονο τονισμό των οικονομικών βάσεων του γάμου.

Πραγματικά η προ του γάμου περιουσία κάθε συζύγου θα πρέπει να καταγράφεται για να μην αναμειχθεί με την μετά την τέλεση του γάμου περιουσία και κάθε σύζυγος θα ερευνά την οικονομική κατάσταση του άλλου αφού από αυτήν θα εξαρτάται άμεσα η δική του οικονομική κατάσταση μετά την τυχόν εν ζωή λύση του γάμου.

Μετά την πιο πάνω ανάλυση γίνεται φανερό ότι ακόμα και σύμφωνα με την σημερινή πραγματικότητα, αλλά και γιατί μακροπρόθεσμα βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με την αρχή της ισότητας των φύλων, το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων ενδείκνυται, όπως και ο Αστικός Κώδικας δέχεται, προς ρύθμισιν των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων. Χαρακτηριστικά και πρωτοπόρα δείγματα της αντιλήψεως αυτής είναι τα διατάγματα της 18ης και 19-12-1917 περί γάμου και διαζυγίου του δικαίου της Ε.Σ.Σ.Δ. που καθιέρωναν ισοτιμία και περιουσιακή αυτοτέλεια των συζύγων, αλλά και ο Γαλλικός νόμος της 13-7-1907 που αναφέρεται στην ελεύθερη διάθεση του μισθού της έγγαμης γυναίκας και στην συμμετοχή και των δύο συζύγων στα βάρη του γάμου.

Το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων επικρατεί εκτός από την Ελλάδα, κυρίως στις περισσότερες Αγγλωσαξονικές χώρες, καθώς και στην Αυστρία. Με την εφαρμογή του συστήματος της περιουσιακής αυτοτέλειας και την φιλελευθεροποίηση του γάμου θα γίνει το πρώτο βήμα για το στόχο κάθε υγιούς κοινωνίας που είναι η δημιουργία ίσων και ανεξάρτητων ανθρώπων.